

Tkaniny zabytkowe w drugiej połowie XVII wieku

Katarzyna Moskal

Dysponujemy doskonałymi opracowaniami źródeł dotyczących tkanin sprowadzanych do Krakowa w 2. połowie XVII w. Są to artykuły autorstwa Marii Taszyckiej opublikowane w latach 1978 i 1983 w „Kwartalniku Historii Kultury Materialnej”: *Włoskie tkaniny jedwabne w Krakowie w drugiej połowie XVII wieku*¹ oraz *Barwy włoskich tkanin jedwabnych sprowadzanych do Polski w drugiej połowie XVII wieku*². Badaczka przeanalizowała dokładnie księgi dwóch krakowskich domów handlowych prowadzonych przez kupców włoskich specjalizujących się w sprowadzaniu i sprzedaży tkanin: są to spisy towarów z lat 1675–1693 Marca Antonia Federiciego i jego korespondencja handlowa z lat 1680–1693 oraz inwentarze towarów i skrzyń z tkaninami Paola Antonia Ricciardettiego z lat 1695–1698. Naturalną konsekwencją prac nad tkaninami znajdującymi się w zasobach krakowskich klasztorów i kościołów z tego okresu jest konfrontacja wyników badań projektu realizowanego przez Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie³ z ustaleniami Taszyckiej.

Tkaniny z 2. połowy XVII w. w Krakowie to interesujące zagadnienie przede wszystkim dlatego, że nigdy nie omawiano większej grupy konkretnych przykładów zachowanych materii z tego okresu, by na podstawie przeprowadzonych nad nimi badań można było wyciągnąć pewne wnioski. Tkaniny będące przedmiotem projektu, datowane na 2. połowę XVII w., zostały uporządkowane w grupach o podobnych wzorach i technice wykonania. Zachowane zapewne w niewielkim procencie pierwotnego ich zasobu odzwierciedlają upodobania dawnych krakowian i panujące mody. To wyroby, które mieszkańcy Krakowa kupowali w mieście albo przywozili z zagranicznych podróży.

¹ Taszycka 1978, s. 133–152.

² Taszycka 1983, s. 45–51.

³ Podstawą do podjęcia tematu związanego z kompleksową analizą tekstyliów w zespołach interdyscyplinarnych były doświadczenia płynące z realizacji projektu pt. Wykonanie interdyscyplinarnej bazy danych dokumentującej jedwabne tkaniny z zasobów kościelnych Krakowa z czasów od XV do k. XVII w., w oparciu o inwentaryzację i digitalizację danych. Projekt był finansowany z budżetu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, 0008/NPRH3/H11/82/2014 (11.08.2014)

Należą do nich grube czerwone tafty broszowane złotą nicią metalową i pokryte wzorami sieciowymi utworzonymi przez powtarzający się motyw kwiatu na dwulistnej łodyżce lub woluty z palmetowatym kwiatem piwonii w środku. Najstarsza jest zapewne tkanina ornatu (zob. nr 218 w kościele pw. św. Szczepana. W raporcie powtarzają się dwa rodzaje esowato wygiętych gałązek z pojedynczym kwiatem w typie tulipana i parą wydłużonych strzępiastych listków. Gałązki te, skierowane w przeciwne strony, mijają się w pionowych rzędach i szczipione ze sobą tworzą sieć. Ten wzór mocno zakorzeniony jest jeszcze w stylistyce tkanin 2. ćwierci XVII w., z tym że tu gałązki – na starszych wzorach pojedyncze – splatają się ze sobą, wypełniając równomiernie całe tło tkaniny. Wzory trzech kolejnych tkanin (zob. nr, 220, 221) broszowane złotą nicią metalową budowane są w podobny sposób: zwinięte wolutowo odcinki wici roślinnych z drobnymi liśćmi, pozahaczane o siebie, tworzą sieć o nieregularnych polach, a w zakolach wolut znajdują się duże palmetowate kwiaty (najczęściej w typie piwonii). Zazwyczaj motywy powtarzają się w poziomych rzędach. Początki tego wzoru zwanego przez Barbarę Markowsky *Wellenrankenmuster* lub *Spiralrankenmuster*⁴ można znaleźć jeszcze przed połową XVII w.⁵

Jak pisała Taszycka: *W 1 połowie stulecia czerwień była niewątpliwie najulubieńszym i najbardziej poszukiwanym kolorem*⁶. Prezentowane przykłady bliskie są jeszcze modzie 1. połowy stulecia, natomiast Taszycka odnotowała nowe odcienie czerwieni, której pojawiały się po połowie wieku: złamany żółcią (pąsowy) lub barwnikiem niebieskim (amarantowy) czy też wiśniowy⁷. Takie też odcienie mają młodsze czerwone tkaniny, datowane na 2. połowę XVII w. Kolor wiśniowy mają wzory na wszystkich genueńskich aksamitach cyzelowanych, które zostaną omówione w dalszej części tekstu, oraz adamaszki z 3. ćwierci XVII w. (zob. nr 233), a także z samego końca tego wieku (zob. nr 288 i 289).

⁴ Markowsky 1976, s. 255, nr 381, s. 256, nr 384, s. 257, nr 389.

⁵ Takie przykłady podaje Taszycka w opracowaniu tkanin z 1. połowy XVII w., zob. Taszycka 1971, il. 38.

⁶ Taszycka 1983, s. 46.

⁷ Taszycka 1983, s. 47.

Wzór sieci utworzonej przez wolutowe odcinki wici ma także złota tkanina atłasowa w kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła (zob. nr 224) broszowana i lansowana nićmi metalowymi złotą i srebrną. Odmiana tego wzoru zdobi fioletową broszowaną taftę, z której uszyto ornat w kościele pw. św. Barbary (zob. nr 219). Styl motywów – esowato wygiętych listków o strzępiastej krawędzi i dekoracyjnym wypełnieniu groszkami lub segmentami oraz pierzaste palmetowate kwiaty – jest bliski motywom na tkaninie w kościele pw. św. Szczepana (zob. 218). W tym wypadku w kompozycji wzoru podkreślone są akcenty wertykalne. Liście ułożone jeden nad drugim i spięte rozetkami tworzą grubą wić, od której odchodzą cienkie wolutowo zwinięte gałązki z kwiatami w typie lilii oraz palmetowate pierzaste listki. Powtarzające się obok siebie wertykalne liściaste wici, połączone zapętlzeniami wolutowo zwiniętych gałązek, tworzą rodzaj nieregularnej sieci. Sieć taka, która jednak zatraciła już wertykalne akcenty, występuje na fioletowej tkaninie z klasztoru Kamedułów (zob. nr 225), którą należy datować zapewne także na połowę XVII w. Ostatnim przykładem tkaniny powstałej jeszcze w połowie tego stulecia i należącej do tej grupy jest zielony atłas, z którego uszyty został ornat w kościele pw. św. Anny (zob. nr 227), pokryty wzorem wertykalnych wici o sinusoidalnym przebiegu, od których wychodzą duże, pękate pąki wpasowane w ich zakola.

W kolumnie ornatu znajduje się młodsza tkanina (zob. nr 230), która nie ma analogicznego przykładu w badanym zespole szat. Zbliżony wzór znajduje się na tkaninie w zbiorach Museum für Angewandte Kunst in Kolonii⁸ i to porównanie pozwala datować ją na 3. ćwierć XVII w. Tkanina w kościele pw. św. Anny to kremowy ryps, na którym broszowane są srebrną nicią metalową cztery rodzaje dużych wolutowo zwiniętych pąków kwiatowych oraz rozetka, powtarzające się w poziomych rzędach. Kwiaty otoczone są wolutowo zwiniętymi liśćmi pokrywającymi całe tło tkaniny, wykonanymi w technice *liseré* czarną nicią jedwabną.

Broszowany nićmi metalowymi wzór dwóch tkanin w klasztorze Dominikanów (zob. nr 231, 232) – serży oraz adamaszku – ukazuje charakterystyczną dla 3. ćwierci XVII w. osiową kompozycją symetryczną. Na osi kompozycji pierwszej tkaniny głównym akcentem są duże palmetowate kwiaty flankowane parami podobnych, ale mniejszych kwiatów oraz

⁸ Markowsky 1976, s. 258, nr 391.

odchodzącymi od nich parami wici zakończonych kwiatami. W przypadku adamaszku głównym motywem jest stylizowany kwiat w typie lili. Obydwie materie mają kolor żółty. Przykłady te potwierdzają wyniki badań źródeł Taszyckiej, która ustaliła, że moda na ten kolor w Krakowie nastąpiła dopiero w 2. połowie XVII w.⁹ Warto tu dodać, że ważna jest analiza tkanin w lokalnym kontekście – zachowanych egzemplarzy oraz źródeł pisanych. Tkaniny popularne w Europie Zachodniej nie zawsze cieszyły się powodzeniem w Krakowie. Krakowski kupiec Federici reklamował tkaniny o kolorach i wzorach nieodpowiadających jego zamówieniu, tłumacząc dostawcom, że trudno mu je potem sprzedać i zalegają w magazynie albo że zmuszony jest je przefarbowywać¹⁰.

Wzór o osiowej symetrycznej kompozycji ozdobił też adamaszek w wiśniowym kolorze. Uszyto z niego welum w klasztorze Klarysek oraz podszewki dalmatyk w klasztorze Franciszkanów (zob. nr 233). Od liściastych palmetowatych krzaczków odchodzą symetryczne pary liści akantu i łodyg zakończonych jego kwiatami, zaś para wici nad motywem spięta jest koroną. Zarówno we wzorach przedstawianych wcześniej żółtych tkanin, jak i na omawianych adamaszkach kontury wici oraz kwiatów ozdobione są perełkami.

W krakowskich klasztorach i kościołach znajduje się także okazała grupa ośmiu aksamitów cyzelowanych wyprodukowanych najprawdopodobniej w Genui lub w Wenecji. Najstarsze przykłady można datować na połowę lub 3. ćwierć XVII w. Wszystkie mają gładkie ciemnożółte tło i aksamitny wzór w kolorze ciemnowiśniowym. Z dwóch rodzajów tkanin tego typu uszyto szaty przechowywane obecnie w klasztorze Dominikanów w Krakowie, pochodzące z klasztorów w Podkamieniu i we Lwowie¹¹. W inwentarzach klasztoru z Podkamienia z lat 1834, 1850, 1871 komplet uszyty z genueńskich aksamitów opisywany jest jako dar Jana III Sobieskiego, czasem z dopiskiem, że uszyto go z tkaniny z namiotu

⁹ Taszycka 1983, s. 48–49. Pierwsze przykłady tkanin tego koloru odnotowane są w latach 40. XVII w.

¹⁰ Taszycka 1978, s. 139.

¹¹ Są to ornat, dwie stuły, trzy manipularze i pokrycie kapy z Podkamienia (zob. nr 235) oraz tkanina kaptura i preteksty kapy ze Lwowa (zob. nr 236). Tkanina użyta do uszycia szat używanych w klasztorach podkamienieckim i lwowskim być może pochodziła z jednego źródła. Klasztor podkamieniecki zamawiał bowiem szycie paramentów w westiarni lwowskiej, o czym świadczą rachunki tejże (APPD, Lw 20).

tureckiego¹². Pierwsza z tkanin ma wzór o kompozycji horyzontalnej. Tworzą go duże rozety flankowane parą sinusoidalnych odcinków wici; motywy te spięte są ze sobą koroną. Charakterystycznym elementem cyzelowanych aksamitów tego typu jest wąska bordiura z motywem sinusoidalnej wici z drobnymi pąkami i rozetkami. Wzór drugiej tkaniny ma kompozycję wertykalną. Duże rozety i tulipany umieszczone są na wertykalnej wici na osi i flankowane sinusoidalnymi wiciami, od których odchodzą nieco mniejsze kwiaty i liście, a wszystko to spięte jest koroną. Identyczna tkanina przechowywana jest w Muzeum Narodowym w Krakowie¹³.

Na innych materiałach zapewne z 3. ćwierci XVII w. (np. na tkaninie w klasztorze Klarysek – zob. nr 237) kwiaty traktowane są bardziej realistycznie: w kompozycji można wyróżnić lilie, winogrona, kłosy zbóż¹⁴. Podobna wielkoraportowa kompozycja zdobi tkaninę ornatu w klasztorze Benedyktynów w Tyńcu (zob. nr 2). W klasztorze Franciszkanów (zob. nr 238) wzór aksamitu należy do omawianej już na innego rodzaju tkaninach kompozycji osiowej symetrycznej – stylizowanych liściastych palmet z detalami wypełnionymi kratownicą (4. ćw. XVII w.). Podobną kompozycję miał zapewne wzór zdobiący aksamit cyzelowany, zapewne z tego samego czasu, którego fragmenty zachowały się w antependium z tego klasztoru (zob. nr 242). Z tego typu tkaniny uszyto też boki ornatu w kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła (zob. nr 240). Wzór utworzony jest tu przez wolutowe odcinki wici ułożone jeden nad drugim, wychodzące na przemian z przeciwnych stron, zachodzące na siebie i tworzące sinusoidalną wic, której pola wypełniają kwiaty irysów i lilii. Wzdłuż brzegów materii występuje charakterystyczna dla tego typu tkanin bordiura. W dolne partie boków ornatu wszyto fragmenty o gładkim tle wykończone bordiurą, na których znajduje się przedstawienie herbu Topór zwieńczonego mitrą i pastorałem. Herb wiązany był przez Joannę Daranowską-

¹² APPD, Pk 95, Inwentarz 1826; Inwentarz niedatowany (1834?), s. 23; Adnotacje do dodania do inwentarza z r. 1826 i 1843; Inwentarz 1850, s. 65, nr 70/83; Pk 20, Inwentarz 1871, s. 108, nr 26/254. Por. też Moskal 2013, s. 953–971.

¹³ Por. MNK, nr inw. MNK-XIX-522.

¹⁴ Przykłady aksamitów tego typu o podobnym wzorze można znaleźć w zbiorach muzeum kremlowskiego (*Arte applicata* 2002, nr 20; *Lo stille* 2009, s. 188–189, il. 76–77), Victoria & Albert Museum w Londynie (Devoti 1974, nr 133) i Museo Civico w Wenecji (Poli 1991, s. 68, nr 50)

Łukaszewską z biskupami z rodu Korycińskich¹⁵. Fragmenty tkaniny z wzorem o podobnej wiciowej kompozycji znajdują się też w kościele pw. Bożego Ciała (zob. nr 239).

Oprócz dużej grupy wiśniowo-żółtych aksamitów cyzelowanych możemy wskazać także tkaninę w innej wersji kolorystycznej, znajdującą się w klasztorze Klarysek (zob. nr 244). Ma ona jasnokremowe tło i wzór w kolorach zielonym i dwóch odcieniach czerwieni. Charakterystyczna osiowa symetryczna kompozycja jej wzoru wraz z niemal identyczną kolorystyką występuje na wielu znajdujących się w zbiorach europejskich materiałach datowanych zazwyczaj na ostatnią ćwierć XVII w.¹⁶

Badania Taszyckiej wykazały, że w 2. połowie XVII w. aksamity sprowadzane były do Krakowa głównie z Wenecji. Informacje o zakupie tkanin w Genui czy we Florencji, dominujące w źródłach 1. połowy stulecia, w 2. jego połowie niemal nie występują. Co ciekawe, w źródłach pisanych związanych z Krakowem pochodzących z 2. połowy XVII w. wzmiankowany jest tylko jeden typ aksamitów – o gładkim tle wykonanym w splocie płóciennym lub atlasowym i wzorze z pętelek lub włosa¹⁷ – a więc cyzelowanych jak omówione powyżej. Jednak aksamity cyzelowane o podobnych wzorach i kolorach jak te zachowane w Krakowie w przytoczonej już literaturze wiązane są przede wszystkim z Genuą. Trudno więc odpowiedzieć na pytanie, czy prezentowane tkaniny są oryginalnymi wyrobami geneńskimi, czy pochodzą z innych ośrodków włoskich (np. Wenecji), których wyroby miały naśladować tkaniny geneńskie. Wiadomo, że Marco Antonio Federici, właściciel jednego z ważniejszych krakowskich domów handlowych, zamawiał towar przede wszystkim w Wenecji¹⁸, ale asortyment tkanin uzupełniał także osobiście na targach w Lipsku i Naumburgu¹⁹. Niewielkie ilości aksamitów geneńskich znajdowały się także w asortymencie krakowskich kupców Stefana Mechoniego i Bartolomea Constanziego²⁰.

¹⁵ Daranowska-Łukaszewska 2000, s. 219–220, nr II/212.

¹⁶ Por. przykłady w zbiorach Metropolitan Museum of Art w Nowym Jorku o numerach: 2002.494.189, 09.50.1318, 2002.494.646 (metmuseum.org [dostęp: 12.05.2018]).

¹⁷ Taszycka 1978, s. 145.

¹⁸ Taszycka 1978, s. 134.

¹⁹ Taszycka 1978, s. 136–137.

²⁰ Taszycka 1978, s. 145.

Do kolejnej grupy należą tkaniny, których drobne wzory kwiatowe określone zostały przez Barbarę Markowsky jako *Streuzweigmuster*²¹ (niem. *streuen* – rozrzucać). Motywy zwrócone są w różnych kierunkach, co nadaje kompozycji nieco nieuporządkowany charakter łąki kwiatowej. Wzory tkanin z 3. ćwierci XVII w. są zróżnicowane, jednak można doszukać się pewnych cech wspólnych w samym motywie budującym wzór – asymetrycznej gałązce kwiatowej z wolutowo wygiętą odnogą lub liściem. W układzie motywu zaakcentowany jest kierunek wertykalny.

Na czerwonej brokateli w klasztorze Kamedułów (zob. nr 197) powtarza się motyw esowato wygiętej gałązki zakończonej palmetowatym kwiatem o bulwiastym srebrnym środku z odnogą o pączku w typie lilii. Gałązki mijają się w odbiciu lustrzanym i zachodzą na siebie wolutowymi odnogami, tworząc rodzaj gęstej sieci²². Na zielonym atłasie w klasztorze Dominikanów (zob. nr 246) asymetryczne gałązki ułożone są natomiast w dużych odstępach w poziomych rzędach²³. W obydwu przypadkach w stylizacji kwiatów występują perełki zdobiące krawędzie wici i wypełniające liście.

Zielony atlas z efektem *liseré* z boków ornatu w klasztorze Prezentek (zob. nr 247 1/1) ozdobiony został gęstym wzorem esowatych wertykalnie ułożonych gałązek zakończonych kwiatami w typie piwonii broszowanymi nićmi metalowymi. Zarówno w poziomych, jak i pionowych rzędach występuje alternacja mniejszych i większych gałązek, a w sąsiadujących poziomych rzędach gałązki wygięte są w przeciwnych kierunkach, co sprawia, że kompozycja ma charakter dynamiczny; złote i srebrne kwiaty powtarzają się natomiast w pionowych rzędach. Datowanie tkaniny na lata 60.–70. XVII w. wzmacnia informacja na prostokątnej naszywce umieszczonej na podszewce ornatu mówiąca o tym, że w 1685 r. został on подарowany w Wigilię Zesłania Ducha Świętego przez „kupczynę” krakowską Cecylię Mazyńską.

²¹ Markowsky 1976, s. 266.

²² Najbliższy analogiczny przykład to tkanina uważana za wyrób sycylijski z 3. ćwierci XVII w., zob. *La seta* 2002, s. 109, il. 49, s. 147, nr 49.

²³ Motywy kwiatowe z podobnie stylizowanymi liśćmi występują na tkaninach z 2. połowy XVII w., zob. Poli 1991, s. 92, nr 74; motywy w podobnym układzie, zob. Markowsky 1976, s. 268–269 (szczególnie nr 420).

Z kolei na zielonym atłasie *liseré* boków ornatu w kościele pw. św. Marka (zob. nr 8) kwiatowy wzór *Streuzweigmuster* lansowany jest jedwabiem w horyzontalnych pasach, na przemian białym i łososiowym.

Następne przykłady datowane na ostatnią tercję XVII w. można zaliczyć do odmiany tego wzoru charakteryzującej się drobnymi motywami kwiatowymi. Są to adamaszki – żółty z klasztoru Dominikanów (zob. nr 249) i niebieskie z klasztoru Dominikanów (zob. nr 250) i kościoła pw. św. Marka (zob. nr 251), których wzór przedstawia gęstą kompozycję różnorodnych drobnych liści i gałązek kwiatowych, często w układzie diagonalnym, na którym broszowane są nicią metalową lub jedwabną drobne listki i gałązki kwiatowe.

Z kolei dwie niebieskie tkaniny z 3. ćwierci XVII w. (adamaszek w klasztorze Norbertanek – zob. nr 257; tafta w klasztorze Kamedułów – zob. nr 258) ozdobione są bardzo podobnymi do siebie wzorami sieciowymi wykonanymi nicią metalową, o silnie zaznaczonej horyzontalnej linii wstęg o wklęsło-wypukłym przebiegu połączonych palmetkami lub palmetowatymi kwiatami. Na miodowej tkaninie z tego samego okresu przechowywanej w klasztorze Dominikanów (zob. nr 259) na tle adamaszkowej sieci o podobnym kształcie wklęsło-wypukłych pól jak w opisanych wyżej wzorach nicią metalową broszowano pojedyncze kwiatki.

Liczba rodzajów wzorów adamaszków broszowanych z ostatniej tercji XVII w. jest zadziwiająca. Na tle adamaszkowego subornamentu – drobnego, gęstego wzoru kwiatowego – broszowany jest zazwyczaj nicią metalową główny wzór tkaniny. Na łososiowej tkaninie podszewki dalmatyki w klasztorze Norbertanek (zob. nr 254) są to srebrne wici w wertykalnym układzie o nieregularnym, meandrycznym przebiegu połączone małymi, złotymi gałązkami kwiatowymi. Podobny typ wzoru przedstawia tkanina w klasztorze Franciszkanów (zob. nr 28) o łososiowym kolorze – wici na niej mają przebieg diagonalny. Z kolei niebieska adamaszkowa materia płaszczka kapy w kościele pw. św. Marka (zob. nr 255) z wzorem drobnych motywów roślinnych ozdobiona została rodzajem kratownicy o w przybliżeniu romboidalnych polach z drobnymi kwiatami wewnątrz.

Chyba jedną z największych grup wzorów stanowią tkaniny adamszkowe broszowane w wertykalne pasy²⁴: czasem o przebiegu sinusoidalnym, zygzakowatym lub meandrycznym utworzonym przez koronkowe wstęgi lub drobne kwiatowe gałązki. Adamszkowe tło stanowią pasy różnego rodzaju i szerokości, zazwyczaj wypełnione drobnym ornamentem kwiatowym, czasem układającym się także w sinusoidalne wici. W adamszkach o dekoracji pasowej również dominują kolory niebieski (zob. obiekty w klasztorach: Dominikanów – nr 282 265; Norbertanek – nr 262; Klarysek, nr 283; Cystersów, nr 283 oraz łososiowy (zob. obiekty w klasztorach: Franciszkanów – nr 261; Norbertanek, nr 261; oraz w kolegiacie pw. św. Anny – nr 270).

Niektóre materie tego typu zdobione są dodatkowo wąskimi pasami ze zgeometryzowanymi wzorami roślinnymi wykonanymi broszowaniem lub w technice *liseré* (zob. w kolegiacie pw. św. Anny – nr 270 7; oraz w klasztorach Norbertanek – nr 261 i Karmelitanek – nr 268). Warto zauważyć też rzadziej występujące w Krakowie kolory tego typu tkanin: czarny (nadany wtórnie, zob. obiekt w klasztorze Karmelitanek – nr 272, 272), brązowy (zob. tkaninę w klasztorze Dominikanów – nr 267) i zielony (zob. obiekt w kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła – nr 268). W tej grupie tkanin mamy także kilka przykładów materii farbowanych najwcześniej w końcu XIX w. barwnikami syntetycznymi na kolor karmazynowy (zob. tkaniny w kościele pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła – nr 277 oraz w klasztorze Dominikanów – nr 269 61) oraz fioletowy (zob. obiekty w kościele pw. św. Wojciecha, nr 279, 280).

Taszycka wskazuje na popularność tkanin w kolorze niebieskim w całej XVII-wiecznej Polsce i podaje wzmiankowane w inwentarzach z 2. połowy stulecia nazwy odcieni niebieskiego: *celeste* – który tłumaczy jako zwykły niebieski; ciemniejsze odcienie turkusowego, w 3. ćwierci XVII w. niejaki *pastello* w różnych odcieniach i w końcu lat 90. kolor kwiatu rozmarynu²⁵. Niełatwo jednak zestawzić nazwy znane ze źródeł z zachowanymi

²⁴ Por. Markowsky 1976, s. 272–275.

²⁵ Taszycka 1983, s. 48.

tkaninami, których barwa często nie ma już swego pierwotnego odcienia. Można jednak zauważyć, że w ostatniej ćwierci XVII w. dominują kolory niebieskie. Drugą powtarzającą się na tkaninach tego typu barwą jest kolor obecnie zwany łososiowym, choć w 2. połowie XVII w. odcienie różu zwano: *color di rosa*, *ciałkowy* (czyli karnacji ludzkiej) czy *brzoskwiniowy*²⁶. Taszycka zauważyła jednak, że pomimo częstego wzmiankowania w inwentarzach tkaniny w tych odcieniach nie były popularne²⁷. Jednak w omawianej grupie zachowanych w Krakowie broszowanych adamaszków z 4. ćwierci XVII w. to drugi kolor pod względem popularności po niebieskim. Suknię z brokatowych tkanin w kolorach ciemnoniebieskim i różowym nosi nieznaną kobietą sportretowaną zapewne pod koniec XVII stulecia na obrazie przechowywanym w kościele Mariackim²⁸.

Do tkanin z końca XVII w. o wzorach wielkoraportowych należy brokatela, z której uszyto kapy w kościele pw. Bożego Ciała (zob. nr 294). Luźną sieć o zaokrąglonych owoidalnych polach wyznaczają bujne esowato wygięte liście akantu, połączone girlandami kwiatowymi. W polach umieszczono liściaste palmy w kształcie lilijki.

Warto wspomnieć także adamaszki wielkoraportowe z końca XVII w. w kolorze karmazynowoczerwonym (zob. obiekty w klasztorach Dominikanów – nr 285, 288, i Misjonarzy – nr 789) lub ciemnozielonym (zob. tkaniny w klasztorach Karmelitów – nr 286 i Cystersów – nr 287). Ozdobione są osiowymi symetrycznymi wzorami, w których wychodzące z dużego kwiatu lub palmy pary dużych liści akantu lub łodyg zakończonych dużymi kwiatami tworzą motyw kandelabrowe. Wzór o symetrycznej osiowej kompozycji na białej tkaninie przechowywanej w klasztorze Franciszkanów (zob. nr 291) broszowany jest kolorowym jedwabiem.

Do tkanin oryginalnych należy jasnoniebieski lampas z wzorem wykonanym srebrną nicią metalową z ok. 1700 roku (zob. nr Kapucyni, nr 296)²⁹. Interesująca jest także lansowana tkanina jedwabna o dekoracji pasowej odnaleziona w klasztorze Franciszkanów (27) i kościele

²⁶ Taszycka 1983, s. 47.

²⁷ Taszycka 1983, s. 47.

²⁸ Hankus 2018, s. 30 (il.).

²⁹ Podobne wzory na tkaninach sycylijskich z przełomu XVII i XVIII w., zob. La seta 2002, s. 111, il. 58–61.

pw. Świętych Apostołów Piotra i Pawła (zob. nr 295), na której pojedyncze łądźki kwiatów goździka i róży w układzie diagonalnym tworzą symetryczne pary w sąsiadujących, ujętych bordiurą pasach.

Przeprowadzone badania tkanin z 2. połowy XVII w. pozwoliły odnotować materie wykonane w różnorodnych technikach (aksamity cyzelowane, atłasy, tafty, lampasy, adamaszki, brokatele) i o wzorach w wielu przypadkach nieznanymi w dotychczasowej literaturze³⁰. Nowe przykłady znacząco uzupełniają stan wiedzy na temat jedwabnych tkanin z tego okresu.

Bibliografia

- Arte applicata 2002 – Arte applicata italiana del Museo storico „Cremlino di Mosca”. Stoffe italiane dei secoli XVI–XVII in Russia*, Mosca 2002.
- Biedrońska-Słota 2006 – B. Biedrońska-Słota, *Szaty z dziejów kościoła Franciszkanów*, [w:] *Studia z dziejów kościoła Franciszkanów w Krakowie*, red. Z. Kliś, Kraków 2006, s. 253–259.
- Biedrońska-Słota 2011 – B. Biedrońska-Słota, *Zespół zabytkowych tkanin w kolegiacie św. Anny*, [w:] *Studia z dziejów kościoła św. Anny w Krakowie*, red. Z. Kliś, T. Węclawowicz, Kraków 2011, s. 209–217.
- Bornińska 2016 – J. Bornińska, *Rodzaje i kolory tkanin w XVII wieku*, [w:] *Ubiory na dworze króla Jana III Sobieskiego*, red. M. Janisz, Warszawa 2016, s. 95–105.
- Chruszczyńska, Orlińska-Mianowska 2009 – J. Chruszczyńska, E. Orlińska-Mianowska, *Tkaniny dekoracyjne. Przewodnik dla kolekcjonerów*, Warszawa 2009.
- Daranowska-Łukaszewska 2000 – [w:] *Wawel 1000–2000. Skarby Archidiecezji Krakowskiej*, t. II, red. J.A. Nowobilski, Kraków 2000, s. 219–220.
- Devoti 1974 – D. Devoti, *L'arte del Tessuto in Europa*, Milano 1974.
- Gruber 1986 – A. Gruber, *Blumen. Textilien mit naturalistischen Blumenmotiven vom spätem Mittelalter bis zum 19. Jahrhundert. Ausstellungskatalog*, Riggsberg 1986, s. 54, il. 9.

³⁰ Szczególnie interesujące pod względem wzorów i ich odmian wydają się adamaszki z ostatniej tercji XVII w.

- Hankus 2018 – M. Hankus, *Koronka. Tradycja – reaktywacja*, Kraków 2018.
- Krasny, Wójcik 2002 – P. Krasny, M. Wójcik, *Kościół parafialny p.w. Zwiastowania Najświętszej Panny Marii i klasztor oo. karmelitów trzewiczkowych w Bołszowcach*, [w:] *Materiały do dziejów sztuki sakralnej na ziemiach wschodnich dawnej Rzeczypospolitej*, t. 10, cz. 1: *Kościoty i klasztory rzymskokatolickie dawnego województwa ruskiego*, red. J. K. Ostrowski, Kraków 2002, s. 49–74.
- KZSP III, 2 – *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. III: *Kościoty i klasztory Śródmieścia*, 2: *Tekst*, red. A. Bochnak, J. Samek, Warszawa 1978.
- KZSP IV, II, 1 – *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. IV, cz. II: *Kościoty i klasztory Śródmieścia*, 1, red. A. Bochnak, J. Samek, Warszawa 1971.
- KZSP IV, III, 2 – *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. IV, cz. III: *Kościoty i klasztory Śródmieścia*, 2, red. A. Bochnak, J. Samek, Warszawa 1978.
- KZSP IV, IV, 1 – *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. IV, cz. IV: *Kazimierz i Stradom. Kościoty i klasztory*, 1, red. I. Rejduch-Samek, J. Samek, Warszawa 1987.
- KZSP IV, V, 2 – *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. IV, cz. V: *Kazimierz i Stradom. Kościoty i klasztory*, 2, red. I. Rejduch-Samek, J. Samek, Warszawa 1994.
- KZSP IV, VI – *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce*, t. IV, cz. VII: *Zwierzyniec, Nowy Świat, Półwsie Zwierzynieckie. Kościoty i klasztory*, red. J. Daranowska-Łukaszewska, I. Henocho-Marendziuk, Warszawa 1995.
- La seta* 2002 – *La seta e la Sicilia*, red. C. Ciolino, Palermo 2002.
- Lepszy, Tomkowicz 1924 – L. Lepszy, S. Tomkowicz, *Kościół i klasztor OO. Dominikanów*, Kraków 1924.
- Lo stille* 2009 – *Lo stille dello zar. Arte e moda tra Italia e Russia dal XVI al XVII secolo*, Milano 2009.
- Markiewicz 2013 – A. Markiewicz, *Aniołków dwa srebrnych i ornat ze złota szyty. Inwentarz zakrystii kościoła dominikanów w Krakowie*, [w:] *Sztuka w kręgu krakowskich dominikanów*, red. A. Markiewicz, M. Szyma, M. Walczak, Kraków 2013, s. 723–774.
- Markowsky 1976 – B. Markowsky, *Europäische Seidengewebe des 13.–18. Jahrhunderts*, Köln 1976.

- Mayer Thurman 2001 – Ch.C. Mayer Thurman, *The Robert Leyman Collection, XIV, European Textiles*, New York 2001.
- Miller 2007 – S. Miller, *Europe Looks East: Ceramics and Silk, 1680–1710*, [w:] *A Taste for the Exotic: Foreign Influences on Earlyu Seveenth Centuries Silk Designs*, ed. A. Jolly, Riggisberg 2007 (*Riggisberger Berichte*, Bd. 14), s. 155–173.
- Moskal 2013 – K. Moskal, *Memento Ludovicae. Szaty liturgiczne z kościoła Dominikanów w Podkamieniu*, [w:] *Sztuka w kręgu krakowskich dominikanów*, red. A. Markiewicz, M. Szyma, M. Walczak, Kraków 2013, s. 951–971.
- Nowak, Turdza 2000 – J. Nowak, W. Turdza, *Skarby krakowskich klasztorów*, Kraków 2000.
- Piwocka 1994 – M. Piwocka, *Aparat czerwony*, [w:] *Tyniec. Sztuka i kultura benedyktynów od wieku XI do XVIII*, s. 101–102.
- Poli 1991 – D. Davanzo Poli, *Tessuti antichi. La Collezione Cini dei Musei Civici Veneziani*, Venezia 1991.
- Rosenbaum 2005 – S.L. Rosenbaum, *Images of Fashion: An Image of France in the Late Seventeenth Century*, [w:] *Crossroads of Costume and Textiles in Poland*, red. B. Biedrońska-Słota, Kraków 2005, s. 43–52.
- Stanilewicz 2013 – K. Stanilewicz, *Inwentaryzacja zabytkowych paramentów na przykładzie zbiorów skarbcza bazyliki katedralnej (dawnej kolegiaty) w Łowiczu*, [w:] *Tekstyliia w zbiorach sakralnych. Inwentaryzacja – konserwacja – przechowywanie*, red. H. Hryszko, Warszawa 2013, s. 64–81, 342–346.
- Stanilewicz 2015 – K. Stanilewicz, *Znaczenie historyczne i wartość artystyczna szat liturgicznych z opactwa benedyktynów w Tyńcu*, „Tarnowskie Studia Teologiczne” 2015, t. 34, nr 2, s. 129–143.
- Taszycka 1971 – M. Taszycka, *Włoskie jedwabne tkaniny odzieżowe w Polsce w pierwszej połowie XVII wieku*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971.
- Taszycka 1978 – M. Taszycka, *Włoskie tkaniny jedwabne w Krakowie w drugiej połowie XVII wieku*, „Kwartalnik Kultury Materialnej” 1978, t. 26, nr 2(78), s. 133–152.

Taszycka 1983 – M. Taszycka, *Barwy włoskich tkanin jedwabnych sprowadzonych do Polski w drugiej połowie XVII wieku*, „Kwartalnik Kultury Materialnej” 1983, t. 31, nr, 1(83), s. 45–51.

Thornton 1965 – P. Thornton, *Baroque and Rococo Silks*, London 1965.

Ubiory 2016 – *Ubiory na dworze króla Jana III Sobieskiego*, red. M. Janisz, Warszawa 2016.

NARODOWY PROGRAM
ROZWOJU HUMANISTYKI

Uniwersytet Papieski
Jana Pawła II
w Krakowie